

ევროპაში. ესაა ბისმარკი ადრე არის და დიდ ფერმა იმისი, რომ გერმანია დაუხარვდა იმს, ვის შიშობდას. ჰინა ბრძოლა ინგლისს, რომლის ექსპანდირება მთავარ მინისტრმა ამ „საბა კავშირის“ იმედით შეიმართა საფრანგეთი და ადგილი მიუტანა გერმანიას აფრიკაში გიგანტური ფორსის უფრო ინტენსივობის წინააღმდეგ. თუ მართლა, უბისმარკო გერმანია უწინდელ მეგობრებს დაიხურეს და სხვას მოუტევიდნენ, ამკარაა, ინგლისსაც სხვაგან უნდა მოხსნას ფრანგი და ეს სხვა საფრანგეთი. საფრანგეთთან კეთილად მოაწყობა გლადსტონისა და მის დასისათვის უფრო ადვილად მოასწარებელია, რადგანაც გლადსტონი და მისი დასი არა სწყულობდა გერმანიას და უფრო საფრანგეთისთვის ყოფილია ან არის კიდევ.

მინც და მინც დღეს ვხედავთ, რომ საფრანგეთი ისე ჩრდილო დასუნიებული ადრე არის, როგორც ამჟამად იყო. მისი ვაისკვლავი თითქმის ხელ-ახლად ამოიღეს და პოლიტიკის მიუხედავად თავის ადგილის დაჭერას ჰქვამის. ექვე სომხის ტუბილად მიდებდა გერმანიის იმპერატორისაგან და განსაკუთრებულად შატვი, რომელიც მას ვარს შემპარტყა გერმანიის იმპერატორის სახელობაში, თუ დიდებულთა და დიდუკაცთა, უწინდელი ამავეი არ არის. ზოგამ ამ ამინს გამგონი და მხახველი იქამდე მის მიდის, ვითრაც უყოველიც მის მასალებს შერევის სურვილი გერმანიის მხრით. ვასაკვირველი აქ არ არის. ესაა ინგლისელი იმპერატორი გერმანიის მეტის მეტი გამხდავი და მოულოდნელი საქმის ჩამდენია. ამ ორისა და სამის თვისის ვინად განა იფიქრებ მოუყოლოდა ის ამხავი, რომ არც ახლა, არც ახლებდა, ახკიდა ბარგი თ. ბისმარკს და ფრანგებს რუკი გაისტკურა დედა-ბუდინანად. სიზმარად არავის მოუღიანებდა ბოლო ეს ამისთანა საოცარი ამხავი ამ ორისა და სამის თვისის წინად.

ში ვახუტეხელ კოპიდან უპირილის გამოვლით თვალის უფიქრებდა, ასე რომ სათვალეობი-კი ააფრებინა მართას თვალმხედ.

მართამ ახლა სხვა წყარო გამოიწვია ცხოვრებისა. უბანში თუ ვისმე ვასაყილ ჰქონდა რამე, კაბა, „შლი, ჩაღრი, ან დაქსოვილი წინდები, ან მუთათის პირები და ან შინ დაბრუნდები პირეში, მოაგროვებდა, კვირა დღით ჩაბრუნდა იარაღეში და ერთი ორად ჰყიდა. ამას ვარდა ერთი მოხუცებული ბებია შეიგნა, ვერა შიშობდა ბაბუას და დასდებდა და შემდეგ კოტ-კოტა, თითონაც ხელი მიჰყო ბებიაბას. შევირდ ქალეს მაინც არ იშორებდა, ბეჯითად აღვა ხოლმე თავზე და ასაწვლიდა ქართულსა და საღმთო წიგნებს. ხშირად უბანში და ობისამხვს, უკითხავდა სახარებო ბიდან განსაკუთრებით იმ ადგილს, სადაც იოანეს ქრისტეს ურთავთან ტანჯვა-ვაძებდა აქვს აწერილი. ეკლესიაში-კი შავებში მოხილი მართა ძალიან ხშირად დადიოდა, მიუღებოდა ხოლმე კუთხიდან და თითონაც მანს აძლევდა ღიაკენის ხმა გამბულს გალობას.

ამოაბობთ მართამ საშოკოთხმოც

ამისთანა კაცს განა გაუჭირდება საფრანგეთს ასე თუ ისე მოუწოდებდა, თუ კი ცრთხელ ამისი აზრი გეუბრა და გონებაში ჩაუჯდა, როგორც აზრი აუცილებელი საჭიროებისა. კაცმა თუ გერმანიის თ. ბისმარკს დათმობინა, თ. ბისმარკი, რომლის ფაქტმა შექმნა და განადიდებდა გერმანიის, ელზას დოტორინი-გის-კი ვეფარ დათმობინებეს, თუ გაჭირდა და ან ხსენით რითიმე გუ-ლი შეიჯერა. ევროპაში ბევრი რამ არის სახარბიელი გერმანიისათვის და ელზას დოტორინი-გის-კი შეცვლენული ხელი შესაძლოა სხვაგან მოითბოს სადმე, თუ გერმანიის გვერდით მოუდგას საფრანგეთი. ვერანა იყოს რა გამოვა რისგან, ხოლო უყოველიც ეს რომ შესაძლებელია, ამას ვერავინ ვერ იუბნებს.

ასეა თუ ისე, ეს ზოგან მინისტრების ცვლა და ზოგან რეკვა და ტოკვა მათი და დედებულობით უყოველ ყველას თვალში უდგა. ამკარაა, უყოველიც ეს იმის მომსაწყვეტილია, რომ ევროპას დღეს გუ-ლი გულის ადგილას არ აქვს და დედებულების დღის მომადგენი ჰქვამის სხვა დედა გაითენოს და ამ სხვა დღეს სხვა კაცები შეუწრიოს. რა გამოვა უყოველ ამისაგან, სიეთ თუ ბოროტობა, ვი თუ კარგი, ამაზე წამდვილად და წყად-მიწვენილ ჯერ არა ითქმის-რა, ხოლო ევროპა რომ მიუწევდაცა სუელ სხვა რიგად მიღვა-მოღვადენენ სახელმწიფოანი ერთმანეთში, არა გგონია ამაზე ეჭვი იქონიოს ვინ-ც. თუ დედებულები განწყობილია სახელმწიფოთა შორის კმა-საყოველია, რად მოიპოვან ევროპაში ამ თვადიანს ის კაცნი, რომელთაც ეს განწყობილება შექმნის და დღეს აქამდე შეინახეს. მართალია, ამ მინისტრების ცვლასთან ერთად გვეყოფიან, რომ ნუ გვიმინათ, კაცნი იცვლებიან და არა საქმენიო, მაგრამ აქ ფიცი თუნდა ვიწამოთ, ბოლო მაინც უნდა გვაგვირგებდეს. არავისათვის საიდუმლო არ არის, რომ დღეს მდინარეობა პოლიტიკის ცოტად თუ ბევრად ამდგენ-

თუნამდე სამკიდროს მოუყარა თავი და ვაბარ-ვაბასხა აქეთ-იქით თუმანი აბაზდა. ბოლოს ხანს სმოცინებისას მხოლოდ ამ თავის გამკრობობით ნა-შინ ფულის სარგებლობა იდგამდა სულს სი-კე და უზარიათი დედაკი და ხელი-კი მაინც არავისთვის გაუქმენია საშოყალოდ. ძალიან მოსტება უჩანსწენილად მართა სიბერემ, თავი ევლარ პარტა სათქმურეს და ფულის მოსაგებ ჯანჯი აღარ მოსდელია. გამოვიღოდა დღითიმე თავის სახლის ცხო-ყოფიში, ფიქრებისგან შეკოწიწებულს ტახტზედ ცხრა საკე-არავისთან ნააღს დასდებდა და იმე-შებდა მზეზედ თავის მოხუცს ძეღებს. ამ დროს ან წინდა ეტრა ხელში და ნახევარს საათში თითო თვალს ძლიერ შევლდებოდა, ან სთვლდებოდა და იცივლებოდა.

რამდენიც დრო ვადიოდა, თვლემბ თანდათან იქნა და სულ უფროლო მუშობა-კი ძალიან ჰქანცავდა და არაქათს ართმევდა. „ელა-კი ასს წე-ლიწას ვადავითქვი, მკონია, იცო-ლა და მხუცი: დროა, ძეღები მოგაწე-როია.“ იტყლა და მშობლად ევლოდა სიკვდილი. ამ ქვეყანას თავისი ე-ლი ვადლუხდა და ახლა იმ ქვეყნის

უღია და არეული ევროპაში. არა-ვინ არ იყოს როგორც და სიკვდილად დაწინებდა და ამ არ ცოდავს მო-სვლეს იგი შაში განსცდვილისა, რომელიც ძიდა და მოსვენებას უფრობობს მშვიდობის მოკარნი კაცსა.

ახალი ამბავი

* * * ოთხშაბათს, 4 აპრილს, დღის 12 საათზე, „კავკასიის სამხრატორი სამხურნო საზოგადოების“ სადგომში დანიშნული წლიური კრება საზოგადოების წევრთა კრების წინად გარდადებული იქმნება პრაქტიკის საზოგადოების მოღვაწეობის ორმოცის თვისის გამო. შემდეგ დაიწება კრება და წაკითხულ იქმნება ანგარიში საზოგადოების მოქმედების 1889 წლისა.

* * * დაბეჭდა და ამ დღებში და რიგდება ვასაყილად ახალი ქართული წიგნი: „ისტორია მართლ-მადიდებელ ეკლესიისა“, შედგენილი მოსკოვსა და სანქტ-პეტერბურგის ჯანაპირის მიერ. წიგნი დაუბეჭდილი თავის ხარჯით მთელდენს 5. მაქარაშელსა და მ. ასათიანს. წიგნი შეიცავს 100 გვერდზე მეტს, შუბიანი, ადვილად გასაგებებს ერთი არის და-წერილი და, მართლ-მადიდებელ ეკლესიის საზოგადო ისტორიის გარდა, თავი-თავის ალაგს მოთხრობილია საქართველოს ეკლესიის ისტორია-ც. ჩვენის აზრით, ეს წიგნი მკრეკ სამაბურს არ გაუწებს მიერ სამოუ-ღელოებას, რომელიც მოკლებული იყო დღემდე ასეთს თხულებებს, დედა-ენაზე დაწერილს. უფრო სპე-კო იქნება ეს წიგნი იმართვის, ვინც მღვდლად ემზადება შინ ნასწავლ, ან მონასტრში მომზადებულია ში-რის. წიგნის ფასი ორი აბანია.

* * * ჩვენ მივიღეთ ახალი რუსული წიგნი: „Словарь канкавских днйателй—приложение къ списочной рнир старожил“. — № 1. ამ წიგნი ანაზის რიგზე დაწერილი მოკლე საზოგადოება ცნობა-ნი კავკასიაში მოღვაწე კაცთა. მათ შორის ავტორს ყურადღება მიუტყე-ვია უფრო ამ საუკუნის მოღვაწე-

მოსვენებას ხშირის ამოაბრით იგონება. დარწმუნებელი იყო, რომ ჩემს ქმარს შეეცდებოდა იქნა, და მოხუცდა და კიდევ, პირ-ნათელი ვარ იმასთან და გამოცინებს, ცოლად-ბარუს ეტრას დასდებოდა. მართას ერთადერთი პარტერის ის იყო, რომ აღდგომის წინად ელს, ან მყოველ-მესამედ დღეს მოხუც-ბოდა ამ ქვეყნად ბოლო და ამოსილო-და სული.

— სწორედ აღდგომა დღეს, რი-რაქისას, ვიღებოდა, შეილო, ვაკაშკა-შებულს საშობის კარი და სამი დღე ამ მიზნებზედა. ნეტავნა იმას, ვინც ამ დღეს ჩაბარების დღითის თავის სულს, იმას საშობე არ ასცდებოდა... ამის ნატრად მართა...
 ლიტანიობა დაღე იყო. მთელი ტყუილის მიართულ — მოკმეწილიყო ახალი-ახლებში. ავერ გავისმა ზარბაზნის ხმა, ამის ქალკის ყოველ მხრით ზარების გუგუნე მოჰყავდა წყლის წინად მიღებულ — მიწნარე-ბულს ქებებში ეკლესიისაკენ მი-მდელი ხალხი დიობა. ბუნდობის დღეს აღდგომისას ყველასათვის ბედ-ნიერების ღიმილის სიო ვადავიანა პირი-საბუნდოდ და უძლიოდ უთქვენენ ღამეს კეთილს გამარჯვებას ბო-

თის. მოხსენებული არიან აგრეთვე უფრო შესანიშნავი დღეადელი საზოგადო მოღვაწენი, პოეტები და მწერალნი, ქართველნი, სომეხნი და აგრეთვე რუსი; საზოგადოდ ეს პატარა წიგნი, რომელიც თითქმის 100 გვერდს შეიცავს და წერილის-სიკობით არის დაბეჭდილი, შედგენილია საკმაო გულ-დადებითა და სიფრთხილით, რომელიც ასე სპე-კოა ამ გვარ ხელ-და-ხელ დასპე-რობების ცნობათა წიგნის შედგენისათვის. კაცი უნდა ჩვენში იყოს დაბადებული, ჩვენში ცხოვრების დანას ხელ-ეღვას აქუროს ცხოვრებისა და ლტენატურისათვის, რომ ასე უნდ მიწვენილ ცნობათა წიგნი დაბეჭდოს. ფასი წიგნისა ხუთი შაური.

* * * ტფილისში ინფლუენცია შესწევდა, მაგრამ ფოლტების ანთება ძლიერ ვაგრცლებულია, მეტადე სუსტის ფოლტებისა და გულის პატარა-ნია შორის. ამ დღებში რამდენსამე შემთხვევას ამობენ სიკვდილისას. სხვათა შორის 27 მარტს გარდაიცვალა პირველ კლასიკოს გინაზია-ში დიდის ხნის-მოსამაბურე ლამხრე-ლი გრიგოლ კარლოს ძე გვარგინო-ნი შუალის დღის ავადმყოფობის შემდეგ.

* * * ამ ღამად ძალიან რამდენულია ტფილისში წითელი. ყოველ უბანში ვაშეწილებს ჰყავთ ავად. ზარალი-კი არა მოაქვს. რა ამ ავადმყოფობას.

* * * ამ ორიოდ წლის წინად, როგორც ვხსენებთა (ეჭვიისა მკითხველებს, ჩვენს ვაჭეთში იბეჭდებოდა და-ტონის კონსტ. ლოდაშვილის ზოგიერთი ფონეტიური მოსახრება პე-რულის ენის შესახებ. წერილები შეეცდებოდა ქართულს გრამატიკას, სა-ელოდებ ზმნებს. ბნი დღემდელი მოსკოვში. როგორც ვეცნის, კვლავც შრომობს თუმე ქართულ გრამატიკის შემუშავებისათვის და ამ გე-რად განაგრძობს თავის პაპის (დუ-ენიწურ ჩვენის ლიტერატურის და გრამატიკის მოღვაწის სოლომონ დოდა-შვილის) გრამატიკულ შრომას. ამ გე-

როტზედ. ეკლესიებში ტყე და ძერა არ იყო. კარები და ეზო-ყოფე ეკლესიისა ხომ ვაგებულთ იყო პას-კით, ცხრითა და თას ფრად შედ-ბილის ეკრესიით. მართაც წამოღდა და ვაჯუნდ დანდობილი ნების, მოხუც-კის ნაბიჯით ვაგებოთა ღვთის სახე-ლოდაც. როგორც იყო, მაინა იმ ადგილს, სადაც სანთელსა ჰყიდა, ეკლესიის გამოწვლით კვლავზედ ჩამოჯდა, არავისათვის შეუხდენია დაიქირა ხელში ანთებელი სანთელი და მღვდელ-ღიაკუთთან ერთად იმე-რებადა წყაროს ღვდღითი.

* * * აღდგომასა შესწავ, ქრისტე მაცხო-ვარ, ანგლონსი უგლოზბენ ცათა შინა და ჩვენცა ქვეყანასა ზედა ღირს მყენ წმიდთ გულთა და დიდებულ შე-ნად.*
 * * * აღსდგენი ღმერთი და განბრნიეთ ყოველი მტერნი მისი და ივლტოდენ მიძულენი მისნი პირისგან მისისა.*
 * * * ესრედ წარსწულენ ცოდვინი პირისგან ღვთისა და მართალნი იხარებდენ.*
 * * * ის იყო მღვდელსა სამკრე შვი-რთა ეკლესიისა და მიადგა კიდევ კარ-ებს... ვასამ ხმა გრგვინისა და ზარი-სა: „ქრისტე აღსდგა მკვდრეთით სიკე-

მად, როგორც ვეცნის, მოსკოვის არქეოლოგის საზოგადოებაში იგი პირებს თუმე თვის ახალ ნაშრო-მის წაკითხვას ქართულის ენისა და გრამატიკის შესახებ. ვერაჯერობით არ ეციოთ, საყოფიად გრამატიკის რომელ ნაწილს შეეება ბ-ნ ლოდა-შვილის შემუშავებული საგანი, ქება-კი იმისი. იმედ უნდა ვიქონიოთ, რომ ზემოხსენებულ საზოგადოებაში დას-წრეთავანი ქართული ენზე აღმოჩენ-დება და გეკლინებს წაკითხულის ვითარებას.

* * * 1888 წელს ფლორენციაში (იტალიაში) დაბეჭდა ერთი გამოჩე-ნილის ნუმისმატიკის კატალოგებულ ფულტის კატალოგი (Catalogo della Collezione d'un distinto numismatico). ამ კატალოგში სხვათა შორის მოხსენებულია ერთი ქართული და რვა სომხური ფული. სომხურთა-გან ორი ბრინჯაოსია (ბრონზისა) და ერთი ამთავანი მეთვისა; დანარჩენი-ნი (ვერცხლისა) ეკუთვნის ლენ მეორეს, პეტემს და იხაბდელს და მეთვის და ქიბოსისა. ამთ ყველასა სომხური წარწერა აქვს. ფულტებზე გამოსახულია ზოგჯე ტახტზე მჯდო-მარე მფეე, ზოგჯე ლომი და გარს სხვა ნახატები აქვს შემოღლებული. ეს ფულტები ეკუთვნის სომხეთი კილი-კიაში მფლობელობის დროს. რაც შეეება ქართულ ფულს, ვერცხლი-ტფილისში წითელია. ყოველ უბანში ვაშეწილებს ჰყავთ ავად. ზარალი-კი არა მოაქვს. რა ამ ავადმყოფობას.

* * * პეტერბურგს 15 მარტს საჩრ-ქელოგო საზოგადოების სადგო-საველითა ვაწყოფილების სხლომაზე პატრის მარ. როზენს წაუკითხავს მოხ-სენება თათრულ და მოგელოგო ენის გრამატიკებზე არაბულ მწერლობაში. საინტერესოა, რომ ერთი არაბი გრამატიკის შემუშავებისათვის და ამ გე-რად განაგრძობს თავის პაპის (დუ-ენიწურ ჩვენის ლიტერატურის და გრამატიკის მოღვაწის სოლომონ დოდა-შვილის) გრამატიკულ შრომას. ამ გე-

დღითა სიკვდილისა დამთრგუნველი და სალოავების შინათა ცხოვრების მიმჩინებელი... „ქრისტე აღსდგა!“
 სიტყვა სამ გზის მღვდელსა და მთელ-მა ეკლესიასამ და გზისვე საერთო ბანი მისცა: „ქეშარიზად აღსდგაო!“, რომ მართამ ეკლესიაშივე ჯობილად ერთი შეღებელი ეკრესი და წაწია პასკის ნაჭერი ამოიღო, დაუწყო ლოდა და რის წყალებით ვადაყლაბა ორიოდ ლუკმა.

გათვად ცისკარი, წირვაც გა-მოიღა და მათემ სანთელსა-კი დაუწყო ჩაქრობა. ხალხი კოტ-კოტს გაიკრეფა ეკლესიადან, ყველა თვის სახლის-კენ წვილ წამოვიდა, საკურთ-ხელოდ მარტალიო პასკა ნაჭუკი ისე გამოჰქრის ბოლენში და შინისკენ წა-იღეს, მაგრამ მართა-კი ისე ივე იყო ჩამოხდარი გამოწვდილს კვლავზედ და თავი ჩაქენდა. მოხუცს ცალს ხელში ერთი ლუკმა პასკა შერგნო-ნა, წინ კალთაზედ წითელის ეკრესი-ხის ნაჭ-კები ეყრა და დასაყრდნობი ჯობი გვერდით ევლო... ნატრას ას-რულეობა.

ლისა და სამხედრო წინააღმდეგობის მხარეზეა. აი ბოგორც სომხური და ქართული ენებში ბევრი ბერძნული სიტყვებია შემოღებულია, ისეც აქ არიან. ვინ იცის, იქნება არაბული წარმოშობაშია. როგორც აღმოჩნდეს ჩვენი ქართული გრამატიკის შესახებაც.

* ჩვენი მივიღეთ ბორჯომის ბლაღოჩინის მ. ს. დიდილოვის მიერ შეგროვილი 20 მან. დ. ბაქაძის ფონდის სასარგებლოდ. იყო დღემდე 542 ლ. შესდგა სულ 562 მან.

* იმავე ფონდის სასარგებლოდ მოგვიყვანა ქუთაისიდან 12 მან. და 50 კაპ. ქუთაისის ოლქის სასამართლოს მისწავლით შორის შეგროვებული. ამიანდღა 574 მან. 50 კაპ.

* იმავე მოხელეთაგან მოგვიყვანა 12 მან. და 50 კაპ. წინააღმდეგობის სკოლის სასარგებლოდ. დღემდე მხოლოდ გახვებში იხებდნენ თეთი სია შემოქმედებულთა.

* ღიდ-ხუთშაბათის პოლიციის მიერ შეგროვილი წიგნების ერთი ისეთი ამბავი მოხდა, რომ სწორედ უკრძალვების მისაქცევით. ამ დღეს, ღაზის თერთმეტს საათზედ, სურბ-კარაპეტის ახლოს, ყაზარბებ ქვემო, წყვირბლანის გვერდზედ, ორ ასე ოც-ოცდასუთ წლის ყაზარბი დაიბნა ბიჭუნებში მოსვლად და ერთი, პოლიცია წინააღმდეგ, არა ერთხელ ნაწყურთ ციხეში, მეორესა ჰქოვდა დანთ. მიზეზი გვიანთი ისა ყაფი-ლოყა, რომ ერთს შორის გაძარცვა სდომებოდა და მეორე არ დასწებებოდა. საყურადღებო ის არის, რომ ამით ბლარბლანზედ ხალხმა მოი-პოვა თავი, რამდენჯერმე გააშეგლეს, პოლიცია წინააღმდეგ, არა ერთხელ გაშრობდა მოსოლოცო და ეველი-რობდა შვილი, რომ ნუ მოკლავ, ციხეში დაგვიტყვი, ჩემს ჰუბუნებს შევწ-დე და პატრიც, მეორე კიდევ ნახე-ვარ საათს მინე, რაც ძალი და ღო-ბე ჰქონდა, გაკვირდა და პოლიციელს უწოდებდა, მივიღე სურბ-სარქისის ახლო-მასლო მკვიდრი ვფხვდ წა-მოიხაზენ, მაგრამ პოლიციის ამ საქმეზედაც არადა იყო. საზოგადოდ და კარბ-სარქისის აღმართში იშვითად თუ დაე იდგეს სადმე პოლიციელი. არა ერთხელ უყოფდა ნათქვამი ჩვენს გახვებში და სერას-მისე, რომ ჩვენი პოლიცია მოხელეთა სიმრავლის შორით ძალიან კოკოლბოსა, მაგრამ ამ საჩი-ვრისათვის დღემდე ვერცაინე უკრა-ღებდა არავის მიუტკევა.

* ამ თვის 29 მკვიდრის ქუ-ჩახე, საუთარის სახლი, გარდაიცვალა ტვილისის მოკლავის ქრები მია-სტეფანოვისა, რომელიც დაბადებულა 1780 წელს, ე. ო. ყოფილა ას ასის წლისა. ამჟამად, რომ მოცილებული მუბად სათნო დღეაკი იყო და წინ-დღე ინახავდა მარხესა უყანასკელ სულის. ამოსვლამდო. ამ დღეაკის თავის სიოცხლოში თითოც არ წა-მოსტკიბია თურმე, შხოლოდ დღ-ბორეგლობას რამდენსავე დღეს ყო-ფილა ავად და მაშინაც მალე მოი-ჩვილა.

* კატერინსკოვსკის საბოკაუ-ლო სკოლა, ყოჩხილფლორაში ამ ორის წლის წინად აქაურ გლეხკაცის შეილ-მა მოიტაცა ქალისავე ნებით აქაურ ბლარბის ქალი. თათრებს დიდს შეუ-

რაცსაყვად მიანიჭა, რომ ვერე-ბოის შეიღობა ბლარბის ქალი გლეხ-თის და ბლარბა გლეხკაცისა. ბლარ-ბებს უნაზრებულდ ცოტა ნაკლები უფლები აქვთ. ეს ძალიან ოც-ხოვანს ბლარბებსა და თითქმის მიე-ვლია გვიანმა თხოვნიტ კომალდმე დუფურა დენვა გლეხკაცს, რის გამოც უყანასკელი იძულებული იყო კო-მალდ გარდანილიყო. ბლარბებმა მინე დაპყრინეს გლეხკაცი და ცი-ხეში ჩაასვენეს. მაგრამ მისმა ცოლ-მა, ბლარბის ქალმა, აუხსნა გამო-ძიებულს, რომ გლეხკაცს ჩემის ნებით გაგყვიო. ამ გვიან ქალმა საპატრი-როდგან გამოაშვებინა ქმარი. ეს უფ-რო იყინეს ბლარბებსა და დუფურა-საშინელი დენვა მიიღეს გლეხკაცის ნათესავობას. შური თათრებში მღე-რია. თავისი განზრახვა ბლარბებმა ამ ორის თთვის წინად შესაზრეს: ერთ-ერთს ამ გლეხკაცის ახლო ნა-თესავს მოსტკეცეს ახლოდ დანიშნული, ანუ, როგორც თათრები ეძახიან, ქე-ბანი-ვაჭრობა ქალი. გამოძიებულმა და პირველად პოლიციამაც გამო-არაკეთა, რომ ქალი იმის უფრო-კიდ მოუტყენითა ბლარბებს და რაც დაატყვევს რამდენიმე მთავა-ნი, რომელთაგანაც ერთი ცხლაც დატყვევდა. შემდეგ კი პოლიციამ დაატყუა, რომ ქალი თვის ნებით გაყვილია ბლარბებს, თუმცა ხმა ისეა ხალხში გავრცენილი, რომ ქა-ლი ამისთანა ძალ დატყვენის გამო-მოვიდა ორი თვედ ადრე არის და წინააღმდეგ დანიშნულის მეტი არავინ უნდა. არ ვიცი, რამდენად ბლარბისა ეს გატყვევება და ის-კი უტყ-ველია, რომ ავადმყოფობის მიზეზით ქალი აქამდის არ აჩვენეს გამოძიე-ბელს, რომელიც ამდღემდით იზარე-ბდა ჩვენების ჩამოსართმეველ.

* აქამდემდე: თებერვლის ბოლო დღებში ეკატერინენ-გელდზედ სულ ახლო, ერთის ცერის მამილზედ, ზო-თათვის ბაღში, ადგილობრივმა პო-ლიციამ შემხვეტილი იპოვა ერთის ძეგლის. ძეგლთან ერთად იპოვნა ყა-ბაღისას, შარღისა და თუმურის ქედის პატარა ნაწილები. ამ ნაწ-ილებებისა და გამოძიების შემწვობით სულ ერთს კვირაში აღმოჩინა, რომ ბერი კაცი ტფილისის მახრის სოფ-ელის მსტოგრებელი კაცულა მინ-დორაშვილი ყოფილა. ორი წელიწადი თურმე აქ მუშაობდა მდგარა და ამ ერთის წლის წინად ყველგორ-თათვისავე ახანავებს, მეუბნენს, სოფ-ელში მსტოგრების ზაქარა იმედა-შვილს, და სიღნაღის მახრისას საბა-კოტბაშვილს, მოუკლათ. როგორც პირველმა დანაშაუემ სიქე, მინდო-რაშვილი და კოტბაშვილი ერთს სა-ღაბის თურმე შულავიდან მიიგრა-ლები დაბრუნდნენ შინ და აქ ლაპარაკი მოუვიდათ შექვიფიანებულებს. ერთი ამიბომა, რომ კოტბაშვილმა კვირ სუს-ცო იმედაშვილს და ბერიკაცს იქვე და-ვის გამოთხვეინა; დამარხით ორთა-ვედ, დაგზარბით ბაღში ბერიკაცი, რადგანაც საბა კოტბაშვილმა დიფურა, რეკული მათუკაო. მეორე კიდევ პარ-ველს აპარაღებს. მაგრამ პირველის ნათქვამი, როგორც ეტყობა მო-სადაარკეს, უფრო გულწრფელი უნდა იყოს. ამ ბერიკაცს უნდოდა თურმე თათის ერთად-ერთს გერისათვის ცო-ლი შეერთა და ფულის საშინელიდ სხვადასა წაყოფიყო. დანაშაუემ მალე შეიპყრა პოლიციამ და სამართალ-მისცა.

* აქამდემდე: ვახუფულზედ ვაი-ბრით აქაურ ქართულ სკოლის შე-გროვება დაეწყებინათ მუშაობა სკო-ლის ბაღში. გინდა ვაგრეთვე ვაწა-ვილით ახრეშუბის ქვის მოვლა და ამი-სათვის ყოველივე უკვე მზად გვაქვს, რაც-კი საჭიროა.

* სოფ. დარგოხა (კვეციის მახ-რა): საზოგადოდ ბარის ოსებში კაცის კელა ძალიან ხშირია. სოფ. დარგო-ხში ხომ ხშირია და ხშირია. აი წარ-სულ კვირაშიც ერთი კაცი, გვარად დიფურაი, გამოასახლეს წყითალ-ფულს. ასე მოხდა საქმე: საღამოს ბინ-დი იყო, ჩვეულებრივსაგვარ რამდენიმე კაცი ერთად შეგროვილიყო და ფარ-სულს ორნი წინააღმდეგ სახასილანდნენ. მათ შორის საბარლო დიფურაიც ერთა. უცხად იქცა თოვმა უყანიდნენ და დიფურაი პირ-ვედ დაეცა. თო-ფის მართალია საბა გაქარა და სად არა, ვეღარავინ გაიგო. დიფურაის გვიანს იქვე აქვს ერთ სხვა გვარის ორ-ნი გვარი დიფურაის სისხლს ედა-ვებდა და უფოროდ იმით აიღეს სისხლი.

* სოფ. სანგას (კვეციის მახრა): ამ სოფელში ყოფან-ხველამ თავი იჩინა და თმულა ვერ-ჯერობით ყაწვილებს არ აზარალებს, მაგრამ მინე შინ აქეთ, ვითუთ ბოლოსა და ბოლოს გააღდეს და დაგვაზარალოს.

* ბარის ოსები: ვახუფულა თუ არა ბარის ოსებში, საქონელს მოვიდა თურქული უმიძიებლად ზა-მონისაგან შეწყუბული საკნელი კეტად დასცა ამ სატკივარმა. ხალხი ძალიან სწებს, რადგან ვახუფულის მუშაობაში ხელს შეევიშლის უსაქონ-ლობაში.

* სოფ. ბრუთა (კვეციის მახრა): მარტის ოც-და-ამს რიცხებში სამ-წუთარო ამბავი მოხდა სოფელ ბრუ-თში: ორის გვარის ოსები რაღაცა-ზედ შეღაპარაყდნენ და ჩხარა ჩხუ-

* აქამდემდე: მისამე სამწუთარო ამბავი 25 მარტს მოხდა. სოფელს ხატის-სოფელის და თათრების სოფ-ელის მიგრისლის და კანაქარის საერ-თა არხი აქეთ. ამით თურმევე ქვეთ-თა წყალი ვერ-ჯერობით შეკუთ-მსტოგრებულეს. ყარაულმა მიგრის-ელის წყალი მისცა. ხატის-სოფელზე-ბა გაიგეს და სამი, თუ ოთხი კაცი ჩავიდა რუხედ, რომ წყალი მოხდა არ დაგვიწყებინა. აქ დახვდით ბლო-მად კანაქარელები და მიგრისელები, რადგანაც ხატის-სოფელელები 25 კომ-ლი, მიგრისელები 40 და კანაქარე 200. გაყოფაზედ შეღაპარაყება მოხვდით და ეს შეღაპარაყება მალე ჩხუბად გადაქცა. როგორც ამბობენ ქარ-თველები თათრებმა შუაში მოიყარ-ლეს და დაუშინეს თოვები, მაგრამ ისე მოხდა საქმე, რომ თათრებმა ერთ-მანეთი დაბოკეს და ქართულები მო-ლოდ მძიმედ დაიპყრნენ. დაჭრილია სამი ქართველი. ორი თა არი მოკ-ვდა. გამოძიება სწარმოივს.

* აქამდემდე: ვახუფულზედ ვაი-ბრით აქაურ ქართულ სკოლის შე-გროვება დაეწყებინათ მუშაობა სკო-ლის ბაღში. გინდა ვაგრეთვე ვაწა-ვილით ახრეშუბის ქვის მოვლა და ამი-სათვის ყოველივე უკვე მზად გვაქვს, რაც-კი საჭიროა.

* სოფ. დარგოხა (კვეციის მახ-რა): საზოგადოდ ბარის ოსებში კაცის კელა ძალიან ხშირია. სოფ. დარგო-ხში ხომ ხშირია და ხშირია. აი წარ-სულ კვირაშიც ერთი კაცი, გვარად დიფურაი, გამოასახლეს წყითალ-ფულს. ასე მოხდა საქმე: საღამოს ბინ-დი იყო, ჩვეულებრივსაგვარ რამდენიმე კაცი ერთად შეგროვილიყო და ფარ-სულს ორნი წინააღმდეგ სახასილანდნენ. მათ შორის საბარლო დიფურაიც ერთა. უცხად იქცა თოვმა უყანიდნენ და დიფურაი პირ-ვედ დაეცა. თო-ფის მართალია საბა გაქარა და სად არა, ვეღარავინ გაიგო. დიფურაის გვიანს იქვე აქვს ერთ სხვა გვარის ორ-ნი გვარი დიფურაის სისხლს ედა-ვებდა და უფოროდ იმით აიღეს სისხლი.

* სოფ. სანგას (კვეციის მახრა): ამ სოფელში ყოფან-ხველამ თავი იჩინა და თმულა ვერ-ჯერობით ყაწვილებს არ აზარალებს, მაგრამ მინე შინ აქეთ, ვითუთ ბოლოსა და ბოლოს გააღდეს და დაგვაზარალოს.

* ბარის ოსები: ვახუფულა თუ არა ბარის ოსებში, საქონელს მოვიდა თურქული უმიძიებლად ზა-მონისაგან შეწყუბული საკნელი კეტად დასცა ამ სატკივარმა. ხალხი ძალიან სწებს, რადგან ვახუფულის მუშაობაში ხელს შეევიშლის უსაქონ-ლობაში.

* სოფ. ბრუთა (კვეციის მახრა): მარტის ოც-და-ამს რიცხებში სამ-წუთარო ამბავი მოხდა სოფელ ბრუ-თში: ორის გვარის ოსები რაღაცა-ზედ შეღაპარაყდნენ და ჩხარა ჩხუ-

ბად ვარდევით ლაპარაკი, იძრეს ხანჯლები და დაუშინეს ერთმანეთს. ხუთი კაცი დაიჭრა. მათ შორის ორი მძიმედ, სასიკვდილოდ არის დაჭრილი და საუთუაა მათი მოპრინე. ოც-და-ხუთის მარტს ამ საქმეზედ გამოძი-ებელი და მახრის მკურნალი მოვი-და ბრუთში.

სამონღის ამ მუშაობა

ტფილისის გუბერნიისა

საქონლის მოშენებას უფრო მის-დევენ თანეთისა, დუშეთისა და ბო-რჩალოს მახრებში.

თათვის მახრაში პირველი ადგი-ლი უჭირავს ცხერის ყოლას. ცხერის ყოლით განთქმულია ერთა-თათვის და პანკისის ხეობა. რაც ხანი გა-ლიან, უფრო ძნელდება თათვის მახ-რაში ცხერის ყოლა. 25 წლის წინა-ნად, როდესაც მკვიდრო უსაყიდლოდ ჰქონდათ სარგებლობაში სახელმწიფო ილაღები და საფორები, ცხერის ღი-რი შემოსავალი უმეტესად პატრო-ნისთვის. ეს-ლა-კი საძოვარს დიდი ფა-დი დადო და ცხერის პატრონი ისე ღიად სარგებლობდა ვეღარას სხვადეს. ვინა-ვინაა და წყალგება-კი ცხერის ყოლას, გამოკვების ღიდი აქვს. მკვი-დრის სიძულვილი არიან საძოვარე-ბის ოცობების გამო ცხერა ამიოვან-სხვა მახრების ადგილებში. ცხერის ად-დაყვან-გამოყვანის დროს დიდი ზარა-ლი მოსდისთ. საქონლის მოშენება და განსაზღვრული ცხერისა ერთად-ერთი სასარაი ცხოვრებისა მკვიდრთათვის, რადგან ადგილობრივი ვითარება ხელს არ უწყობს სხვა რომელსავე წარმო-ებებს. საანგარიშო წელს თათვის მახ-რაში ითვლებოდა 266,700 სული ცხერის.

ყველს და მატყლს მკვიდრთაგან ყელდობენ ჩარჩები და იმითი ასაღებენ შედეგ რუსეთში და საზღვარ გარე-ედ. ამის გამო ცხერის ყოლას თე-მისადავი მოაქვს, ვიდრე მოსალოდ-ნელია.

დუშეთის მახრაშიც აგრეთვე სა-ზარალი ცხერის ყოლა, როგორც თათვისათვის, რადგან აქაც ხეობა მო-სხენებული ვარემოვანი ხელს უშლიან ცხერის მოშენებას და ყველ-მატყლს ყოლას. საანგარიშო წელს დუშეთ-ის მახრაში ითვლებოდა 210,000 სული ცხერის.

ღიდი სარგებლობა არა მოაქვს-რა მკვიდრთათვის საქონლის მოშენებას ბორჩალოს მახრაშიც. სხელი-ფებს საქონლის პატრონი ერთი მეზად-ცული ჩვეულება აქეთ. საქონლის თო-თონ-კი არ უნდა, არა, მობარბებს სხვას რამდენისავე წლით იმ პირობით, რომ ნაწილი ყველისა, ცრაოსი, რი-სა და ნაწილის მიტეხს პატრონს. ამის გამო სხელი-ფებს საქონლის იძულებ-და იმდენს სარგებლობას არ იძულებ-და აღწერიტ შესაძლებელია, თუ კი რი-განად მოუღონა საქონელს. ცხერ-ის რამ არ იყოს, ბორჩალოს მკვიდრ-ბაღისათა და სიყვარულით არ მისდ-ევენ არც საქონლის მოშენებას და არც ხენა-თესვას. საუკეთესო საქონე-ლი მჭებს ბარონ კუჩუბასს, შევი-კარიელ ქვეშევრდომს ნიდიგერს, ძმა-ა ამმეტებს, სოფ. ალქანდაროვსკო-ში. ბორჩალოს მისდევენ აგრეთვე ცხერის ყოლას და ცხერის რაოდენ-ობით არ ჩამოუვარდება სხელი-ფებს სა-ქონელს. აქაც, როგორც თანეთში, ჩარჩები ყელდობენ მკიერ ფსალ

მატყლს და გააქეთ რუსეთში და სა-ზღვარ-გარედ.

სიღნაღის მახრაშიც ცხერის მოშე-ნება ძალიან არის გავრცელებული. თვალ-გადაუწვდენელი სამხრის სიძა-რებში შირაკისა და აღმოსავლეთის ხეობა-სა ხელს უწყობს ამ გვიანს საქმეს. მინე მკვიდრის უზფულობით ცხერის ელაღებიან საძოვარდ თრიალეთის მუშეში და ახლო-მათისთვის მახრაში (კრეწვის გუბერნიის). ადგილობრივი ცხერის გარშ მკვიდრის, სქელი, თე-თი მატყლი აქვს. კრეწვის ცხერის წელიწადში ორ-ჯელ საზოგადოდ რომ ითქვას, სიღნაღის მახრაში უფრო რი-გიანად დაერთულად უვლანდ ცხერას, რის გამოც უფრო მჭერ შემოსავალი აქეთ, მინამ სხვა მუხრებში. თე-თი მატყლი იყიდება წ-ღდან 7 მანე-თამდე. საანგარიშო წელს გაყიდულა 25,000 მანეთის მატყლი ტფილისში, რუსეთში და საზღვარ-გარედ.

ახალქალაქის მახრაში საქონლის მოშენებას ვერ ფეხი არ მოუტყენია. ზოგიერთმა მამულის პატრონმა ვა-ნინაზა შეამკროს სახანაი მიწები და გადასცემს საძოვარებზე. ამ საქ-მეს ყველაზე უფროა მოქცეული ხე-ლი მამულგებმა კობაშვილებმა და ფალავანიშვილებმა. მათ უკვე გაი-ჩინეს საუკეთესო ვერის საქონელი. უკვედლი იმისი მავალიის სიყვარ-ლი მიმბაძავენ. ცხერის ყოლასაც მოაქცე-ეს უყურადღებო, ასე რომ მომავალში ეს წარმოება საბარო ალავს და ბერს სხვა წარმოება შორის. ფების აღ-გმას ამ წარმოებისს ხელს უშლის ღიდი ფსი სახელმწიფო საძოვარებისა. წინად დიფური ვერით იძლეოდა 4-6 კაციკი, ცხელ-კი ასწიეს 10-25 კაციკამდე.

სხვა მახრებშიც მისდევენ საქონ-ლის მოშენებას, მაგრამ აგრე თვალ-საჩინო არ არის ეს წარმოება, რო-გორც ზემოდ დასახვლებულ მახ-რებში.

საანგარიშო წელს სხელი ფეხი სა-ქონელი ითვლებოდა ტფილისის გუ-ბერნიის სულ 512,100 სული, კრ-ბარ ტფილისის მახრაში 50,900; ახალციხისაში 48,300; გორისაში 83,600; დუშეთისაში 86,000; სიღნა-ღისაში 75,000; თანეთისაში 335,200; თელავისაში 37,000; ახალქალაქის-ში 54,700; ბორჩალოსაში 93,600. ცხერის სულ 1,474,900 სული იყო, ახალციხის მახრაში 120,250; ახალციხისაში 40,000; გორისაში 101,000; დუშეთისაში 210,000; სიღნაღისაში 310,000; თანეთისაში 266,700; თელავისაში 115,000; ახალქალაქისაში 120,000; ბორჩა-ლოსაში 192,000.

იმ ოფიციალურ წყაროში, საიდანაც ეს ცნობანი ამოკრეფილთ, არ არის ნახსენები, თუ რამდენი ღორი ით-ვლება ახალციხისა და თანეთის მახ-რაში. ყველაზედ ერთულად ამ ცნო-ვების და შენებას მისდევენ თურმე გო-რის მახრაში. აქ ითვლება 40,000 სულიც ტფილისისაში 7,400; დუშეთ-ისაში 8,000; სიღნაღისაში 20,000; თელავისაში 16,000; ახალქალაქის-ში 500 და ბორჩალოსაში 2,700.

ს. ფრონოვი

საქონლის მოშენებას უფრო მის-დევენ თანეთისა, დუშეთისა და ბო-რჩალოს მახრებში.

